

silkkitien uudelleen rakentaminen ei ottaisi huomioon Venäjää. Kirjoittajan mukaan olisikin päästävä syvällisempään, laajakatseisempaan ajatteluun, hylättävä puhtaasti kansalliset (toki ne huomiota ottaen) lähtökohdat, vaikka historia ei tukisikaan tällaista ajattelua. Euroopan unionilla olisi tarvittava voima ja arvovalta vaikuttaa tähän, mutta ainakin toistaiseksi se on de Waalin mukaan ollut välinpitämätön ja hidas. Itäinen kumppanuusohjelma ei sisällä jäsenyysperspektiiviä; kauppajärjestelyt ja viisumihelpotukset auttaisivat, mutta niihin ei ole päästy. Olennaista olisi de Waalin mielestä nyt vallitsevaa suurempi realismi ja vähäisempi ulkopuolinen mukaantulo. Alueella on tietoa ja taitoa ja se pystyy itsenäisesti ratkaisemaan ongelmansa, toistaa de Waal kirjan erään perusajatuksen – vähintään puolet alueen ongelmista kun on ulkopuolisten voimien aiheuttamia.

De Waalin kirjaa voi suositella tasapainotettuna ja ilmeisen objektiivisena tutkimuksena hyvin monitahoisena alueen ongelmista. Historia on läsnä nimenomaan nykypäivän ongelmiin yhdistettynä; tekstiin sijoitetut lukuisat ”ikkunat” vaikkapa Stalinin suhteesta Georgiaan, Tbilisin Rustavelikadun historiasta, armenialaisten kansanmurhasta, Abhasian kreikkalaisista, alueen kurdeista tai georgian kielestä elävöittävät osaltaan jo muutenkin sujuvaa esitystä. On selvää, että parisaatavuuksista, jo nyt asiarikkaasta kirjasta on jouduttu jättämään pois mielenkiintoisia sivujuonteita – vaikka edes lyhyet selvitykset Iranin pohjoisosan suuresta azerbaidžanilaisesta diasporasta tai viime vuosien yrityksistä parantaa Armenian ja Turkin suhteita, mistä Azerbaidžan on ollut hermostunut. Kirja keskittyy sinänsä ymmärrettävästi Abhasian ja Etelä-Ossetian problematiikkaan. Kun vastaavia

etnisiä jännitteitä on myös alueen muiden kansanryhmien piirissä, olisi ne voitu ainakin mainita. Kaipaamaan jäi myös kuvausta alueen ja erityisesti Georgian taloudellisesta ja yhteiskunnallisesta edistymisestä – onhan esimerkiksi korruptionvastaisessa toiminnas-

sa maassa saavutettu merkittävää edistystä. Eräissä kaukasialaisissa arvioissa esille otetut kirjoitusvirheet paikallisten nimien oikeinkirjoituksessa lienevät jo vähemmän merkityksellisiä.

Taisto Tolvanen

Venäjä ja länsi

Lilia Shevtsova: *Lonely Power. Why Russia has failed to become the West and the West is weary of Russia.* Washington DC: Carnegie Endowment for International Peace, 2010.

Lilia Shevtsova on tunnettu Venäjä-tutkija, jonka tutkimuksista Jeltsinin aikaa koskenut kirja ja *Putinin Venäjä* -tutkimus ovat keskeistä nyky-Venäjää koskevaa aineistoa. Shevtsova tarkastelee Venäjän kehitystä sisältäpäin liberaalin intellektuellin silmin, hyvin laajan kansainvälisen ja venäläisen lähdemateriaalin ja kontaktipinnan turvin. Tuloksena on ollut seikkaperäistä tutkimustietoa, jonka Shevtsova on aina pakannut suurempiin, maan kehitystä kokonaisuudessaan luonnehtiviin kehyksiin. Hän on käyttänyt nyky-Venäjää osuvasti määritteleviä käsitteitä korporatiivisesta valtiobyrokatiasta Putinin ja Medvedevin henkilökohtaistettuun valtaan ja imitaatiodemokratiaan. Shevtsova on ollut poleeminen Venäjän nykyjärjestelmän ja myös länsimaiden hänen usein haparoivana pitämänsä Venäjäpolitiikan suhteen.

Nämä lähtökohdat ovat tyypilliset myös Shevtsovan uusimmalle kirjalle, joka jo otsakkeessaan ilmaisee sen perusajatuksen: Venäjä on kansainvälisellä kentällä yksinäinen toimija, joka pyrkisään palauttamaan suurvalta-asemaansa ei ole onnistunut saamaan aikaan toimivia suhteita lännen, USA:n ja Euroopan unionin, kanssa. Suurvaltapyrkimykset

sekä Putinin ja Medvedevin autoritääriäinen tandem ovat peittäneet demokratiakehityksen maassa.

Jeltsinin aikana tämän demokratisointikehityksen tukemiseen tarjoutui mahdollisuuksia, jotka Shevtsovan mukaan pilattiin ennen kaikkea venäläisten itsensä toimesta. Jeltsinin avustajien joukossa oli slavofiilisin termein ajattelevia – Venäjistä idän ja lännen välisenä siltana, uudelleen nousevana maailmanpoliittisena vaikuttajana haaveilevia ihmisiä. Länsi epäro – miksi auttaa potentiaalista kilpailijaa? – eikä sen taloudellinen apu Venäjälle muodostunut loppujen lopuksi kovinkaan merkittäväksi. Lännelle oli tärkeää *status quon* säilyttäminen, ja kun Jeltsin ja hänen avustajansa eivät pystyneet määrittämään suuntaviivoja ja konkreettisia parametreja läntiselle avulle maan demokratisoinnissa, ei tähän päästy. Poikkeuksena Shevtsova panee merkille Euroopan unionin kanssa tehdyn PCA-sopimuksen ja TACIS-ohjelman, joiden toteuttamiseen Venäjä ei kuitenkaan halunnut mennä sen ollessa haluton toistamaan Itä-Euroopan maille tarjottuja toimintamalleja; velvoitteita ei ollut määritelty tarkkaan ja kontrollimekanismit puuttuivat. Yhtä vähän se oli halukas hyväksymään IMF:n ja muiden läntisten instituutioiden suunnitelmia sen talouden uudistamiseksi; osavastuun tästä kantoivat Venäjälle lähetetyt epäpätevät läntiset asiantuntijat.

Syitä Jeltsinin ajan hyväksikäytön epäonnistumiseen tekijä

näkee niin syysissä kuin sepissäkin – hän lainaa Strobe Talbottia, joka on katsonut niin lännen kuin Venäjän reformistien jättäneen vähälle huomiolle uudistusten rakenteellisen puolen ja niille välttämättömän oikeuslaitoksen kehittämisen.

Putinin lähentyminen länttä 2000–2001 oli luonteeltaan käytännöllistä: tarkoituksena oli saada hyväksyntä terrorisminvastaiselle toiminnalle Tšetšeniassa ja ainakin hiljainen hyväksyntä hänen valtavertikaalilleen ja poliittisten vastustajien vaimentamiselle. Demokratiakehityksestä Venäjällä vaiettiin, taloudelliset edut nousivat määrääviksi, *Realpolitik* nousi voimaansa. Turvallisuus ja kauppa olivat määrääviä ja Venäjälle myönnettiin nurisematta sen ajama oikeus oman järjestelmänsä pystyttämiseen.

Kaikesta huolimatta lännessä pyrittiin säilyttämään optimismi Venäjän demokratisoitumiseen nähden lännen kanssa aikaansaadun ”rakentavan kumppanuuden” tuloksena; Shevtsova myöntää itsekin kuuluneensa näihin optimisteihin. G8-huippukokous Kanadassa heinäkuussa 2002 ylisti Venäjällä Putinin johdolla aikaansaatua ”hämmästyttävää” taloudellista ja demokraattista edistystä. Hodorkovskin vangitseminen vuonna 2003 aiheutti varovaisia kyselyitä lännessä, mutta ei enempää. Putinin ystäväksi nousi erityisesti Saksan liittokansleri Schröder, joka varoitteli esittämästä ”epärealistisia” vaatimuksia Venäjän demokratisoitumiseen nähden.

Putin oli luonut avustajansa Surkovin myötävaikutuksella oman ”suvereenin demokratiansa”, keskittänyt vallan yhä tiiviimmin omalle valtavertikaalilleen ja alkanut esiintyä yhä äänekkäämmin voimistuneen suuren Venäjän mainosmiehenä kansainvälisellä areenalla. Vuonna 2007 julistetun Putinin doktriinin tarkoituksena ei ol-

lut eristää Venäjää lännestä sen tähdätessä tasaveroisen aseman antamiseen sille yhtenä suurena, USA:n ja Euroopan unionin rinnalla. Tämä ei ollut aivan johdonmukaista – olihan ulkoministeri Lavrov vuotta aikaisemmin korostanut Venäjän kuuluvan yhtenäiseen läntiseen sivilisaatioon. Pyrkien globaalin toimijan asemaan Venäjä torjui samalla ”liian” läheisen yhteistyön Lännen kanssa; turvallisuusasioissa ja erityisesti energiaan liittyvässä taloudellisessa toiminnassa oltiin konstruktiiivisia.

Shevtsovan mukaan Putinin molemmat kaudet jatkuneesta USA:n avusta vain hyvin pieni osa meni suoranaisesti demokratiakehityksen edistämiseen pääosan mennessä hallinnon, siis Putinin tukirakenteen, vahvistamiseen eri tasoilla. Yksittäisten maiden, kansalaisjärjestöjen tai Soros-säätiön toiminnasta Shevtsova antaa kokonaisuudessaan myönteisen arvion; kritiikkiä saavat järjestöt avustusrahojen käyttämisestä omin tarpeisiin, venäläiset liikemiehet, jotka eivät rohkene tukea kansalaistoimintaa ja ennen kaikkea maan poliittinen eliitti, joka näkee kaiken läntisen toiminnan maassa uhkatekijänä. Kirjoittajan mukaan koko läntinen avustustoiminta pitäisi järjestää uudelleen: Venäjä ei tarvitse nyt rahoitusta, ei vanhojen demokratioiden malleja; se voisi saada enemmän hyötyä uusien kommunisminjälkeisten demokratioiden kokemuksista.

Medvedevin valtaantulo osoitti Shevtsovan mukaan valtaeliitin turvanneen sillä Putinin järjestelmän jatkuvuuden muutosta imitoimalla – faktisesti kaikki jäi ennalleen. Hän näkee Putinin valtaoikeudet ja näin faktisen vallan suurempana; toisaalta vuosien 2008–2009 talouskriisi asetti hänet vaikeaan asemaan, mutta hän näyttää selvinneen tästä suunnitellessaan nyt kahta uutta presidenttikautta, mistä kirjoittaja

näkee merkkejä vuoden 2010 alusta lukien.

Kysymys siitä, kumpi johtajista on vahvempi, ei itse asiassa ole validi: olennainen on Putinin luoma ja Medvedevin yhdessä hänen kanssaan jatkama järjestelmä. Shevtsova ei erittelekään erikseen Putinin tai Medvedevin toimia – ”personalisoitu valtamekanismi” palvelee yhtenäisiä sisäisiä ja ulkoisia päämääriä. Kuvaava on viimeksi mainitun toiminta Georgian sodan yhteydessä Medvedevin puolustellessa ja legitimoidessa sotaa. Toisaalta – toteaa Shevtsova – ei tule sulkea kokonaan silmiä Medvedevin vielä vaatimattomilta demokraatiapuheilta, joiden jatkaminen tai toteuttaminen on Georgian sodan ja talouskriisin vuoksi kuitenkin valunut pitkälti hiekkaan.

Kirjoittaja selostaa Putinin ja Medvedevin vuonna 2009 aloittamaa ”siltojenrakentamiskampanjaa” länteen. Ilmapiiri oli selvästi parantunut, mihin vaikutti myös Medvedevin parempi PR-kuva ja sulava käyttäytyminen. Ulkopolitiikka pysyi kuitenkin kaksiraiteisena: vastasuorituksena sananvaltaa globaalina toimijana ”kolmen suuren” puitteissa ja vaikkapa Venäjän ”etuoikeutettujen etujen” tunnustamista sen naapurimaita koskien. Kun tätä pahaa verta lännessä aiheuttanutta termiä pyrittiin sitten pehmittämään, puhuttiin ”molemminpuolisista etuoikeutetuista eduista” tai ”etuoikeutetusta kumppanuudesta”, mikä ei kuitenkaan ole vakuuttanut sen enempää läntistä kuulijakuntaa.

Shevtsova näkee Venäjällä toimivien, Valdain klubin kaltaisten keskusteluforumien merkityksen vähäisenä: ne ovat nimenomaan Kremlin mainostilaisuuksia, joissa kahdeksankymmentä prosenttia osallistujista yhtyy Kremlin näkemyksiin. Hyvin korkeaa arvosanaa Shevtsovalta eivät saa myöskään Kremlin muut, jo

hienovaraisemmat yritykset vai-
kuttaa läntiseen mielipiteeseen.
Yhteiset kokoukset vaikkapa
Lontoossa toimivan European
Council on Foreign Relations
-instituutin kanssa ovat sinänsä
hyviä keskustelufuorumia, mutta
ne ovat jälleen Kremlia enemmän
tukevia kuin sitä arvostelevia.
Esimerkkeinä Shevtsova mainit-
see instituutin puitteissa esitetyt
näkömukset, joiden mukaan ni-
menomaan Putin ja hänen jär-
jestelmänsä edustavat viimeistä
toivoa venäläisille ja että Venäjän
suvereeni demokratia selittää Pu-
tinin korkealla säilyvän suosion.

Voimakkaampana Kremlin
tukijana Shevtsova näkee ainakin
osan liikemaailmaa. Hän käy
kiivaasti entisen liittokansleri
Schröderin kimppuun, joka hänen
mukaan myötäilee Venäjän
politiikkaa vaikkapa Abhasiassa
ja Etelä-Osetiassa, samoin kuin
Georgian ja Ukrainan NATO-
jäsenyyden suhteen. Schröder
onkin Kremlille suuri menes-
tystarina; Kremlin energiakaup-
pankäynti Berliiniin, Rooman ja
Pariisiin kanssa on Shevtsovan
mukaan torpedoinut niin Euroo-
pan unionin yhteisen energiapoli-
tiikan kuin sen yhteisen strategian
suhteessa Venäjään.

Moskova on käyttänyt hy-
väkseen ”imitaatiodemokratiaa”.
Erityisesti Medvedevin puheissa
on ollut paljon liberalistisia ää-
nenpainoja. Niin Putinin kuin
Medvedevin kaadereissa on suu-
rikin joukko liberaaleja, jotka
kuitenkin kannattavat puhtaak-
sivilijeltyä autoritarismia ja ovat
näin este faktisen liberalismien
tiellä. Venäjä on ottanut käyttöön
vuosisataisen välinearsenaalin
taloussuhteiden politisoimisesta
lännen käyttämien kaksoisstan-
dardien paljastamiseen ja niiden
hyväksikäyttöön: miksi syytätte
Venäjää, miksi ette Kiinaa tai
Kazakstania?

Venäjällä halutaan ajatella,
että syyt välien viilenemiseen
vuosina 2004–2008 olivat nimen-

omaan lännessä: se on käyttänyt
hyväkseen Venäjän heikkoutta
1990-luvulla, se on halunnut
kieltää Venäjältä oikeuden sen
perinteiseen politiikkaan sen lä-
hialueilla, se on katsonut Venäjää
ideologisista silmälasein, toisin
sanoen demokratiamittarilla jne.
Venäjän nykyinen eliitti on tästä
kutakuinkin yksimielinen, mitä
Shevtsova katsoo hyvin vakavaksi
nyky-Venäjää luonnehtivaksi
piirteeksi ja jonka hän ei odota
muuttuvan ainakaan lähitulevai-
suudessa.

Venäjän ”yksipuoliset myön-
nytykset” Jeltsinin kaudella ja sen
jälkeen merkitsivät luopumista
sen historiallisista suurvaltapyr-
kimyksistä, joita se ei pystynyt
ylläpitämään tuona aikana. Kun
Venäjä on nyt voimistunut, on
tilanne muuttunut. Shevtsova nä-
kee tämän ”revisionismien” Krem-
lin aseena: kun se tekee tietoisesti
mahdottomia vaatimuksia ja kun
länsi torjuu ne, muovataan tällä
kuvaa lännen taipumattomuus-
desta ja jyrkkyydestä. Esimerk-
kinä Shevtsova esittää presidentti
Medvedevin vaatimuksen, jonka
mukaan maailman tulisi tunnus-
taa sen ”etuoikeutetut edut” sen
naapurimaissa. Medvedev ei
varmastikaan odottanut Valko-
venäjän, Uzbekistanin, Kirgisian
tai Armeniankaan hyppäävän
sen kelkkaan; kysymyksessä oli
koepallo, jonka avulla tutkailtiin,
minkälaisiin myönnytyksiin länsi
voisi mennä, jos Venäjä suostuisi
hylkäämään tämän iskulauseensa.

Onko Venäjää nöyryytetty,
kuten se itse mielellään muistuttaa
lääntä. Ei ole, vastaa Shevtsova
päättäväisesti. Jos Jeltsinin aikaa
ei pystytty käyttämään hyväksi,
ei vika ole lännen. Vaikka uhkien
nähtiin tulevan lännessä, faktisesti
ne tulivat maan sisältä – demogra-
fisesta tilanteesta, sosiaalisesta ja
taloudellisesta eriarvoisuudesta,
nationalismista, Kaukasukselta.
Myöskään valituksissa Venäjän
suvereniteetin menettämisestä sen
luonnonvarojen hallitsemisessa ei

ole perää – onhan nykyhallinto
harjoittanut hyvinkin tiukkaa
politiikkaa ulkomaisten yritysten
toimintaan nähden. Yritykset
saada historiantulkintoilla legiti-
miteettiä nykyhallinnolle merkit-
sevät, ettei Venäjä halua kääntää
uutta sivua totalitäärisen kauden
jälkeen. Medvedev on ollut tässä
suhteessa pettymys kaikille todel-
lista uudistusta haluaville.

Kylmän sodan aikana USA
ja Neuvostoliitto kehittivät mo-
lemminpuolisen patoamisen jär-
jestelmän tarkaksi ja toimivaksi;
säännöt olivat selvät eikä yli-
lyöntejä sallittu. Nyt venäläiset
katsovat Yhdysvaltain rikkovan
näitä sääntöjä; vaikka Venäjä on
nyt mukana useissakin läntisissä
”klubeissa”, uusi kumppanuus ei
toimi – Venäjä on heikompi osa-
puoli eivätkä sen edustamat arvot
herätä arvostusta lännessä. Yli-
päättään Venäjän Amerikka-kuva
on hyvinkin ristiriitainen: samal-
la kun taistellaan yksinapaista
maailmanjärjestystä vastaan,
Yhdysvaltain rahoituslaitosten
apuun turvaututaan mielellään,
lapset laitetaan amerikkalaisiin
kouluihin ja muita yksinapaisen
maailman etuisuuksia käytetään
hyväksi. Vaikka Yhdysvaltain
rooli saattaa nyt olla muuttumas-
sa, on sen johtoasema Venäjän
nykyjohdolle loppujen lopuksi
siunaus: siitä tuleviksi nähdyllä
uhilla voidaan puolustella omia
toimia ja toisaalta käyttää sitä
mallina oman yhteiskunnan kon-
solidoimiselle. Tästä seuraa johto-
päättös: USA ja Venäjä rakentavat
sisäisen järjestyksensä eri tavoin
ja heijastavat ulkopolitiikkaan
tätä sisäistä järjestystään – kon-
fliktit ovat näin väistämättömiä.

Kun Tšernyševski aikoinaan
kysyi ”Mitä on tehtävä?”, kysy-
tään nyt Venäjällä ”Kenen vika
se on?” Syypää on länsi – ta-
louskriisi alkoi USA:sta, Jaltan
jälkeisen järjestyksen poliittiset
ja taloudelliset instituutit hylättiin
Kosovossa, Irakissa ja muualla,
mikä antoi Venäjälle oikeuden sen

uuteen suuntaukseen. Shevtsova tunnustaa argumentaation oikeutetuksi Irakin osalta, mutta kysyy kuitenkin, miksi Serbia pyrkii nyt Euroopan unioniin yhteyteen Kosovosta huolimatta – tämä argumentti ei yksinkertaisesti ole validi Venäjälle.

NATO:n laajentaminen on Venäjälle edelleen vihamielistä politiikkaa; Ukrainan on maksettava hinta mahdollisesta jäsenyydestään. Shevtsova valittaa, että venäläiset liberaalitkin puhuvat yleisluonteisesti Venäjästä, kun pitäisi puhua erilaisista mielipiteistä Venäjän sisällä. Hän ampuu alas NATO:n laajenemisen ja Kosovon käyttämisen puolustelun sille, että Venäjä on hyljännyt demokraattisen suuntauksensa. Kosovo itsenäistyi vuonna 2008 ja demokraatit Venäjällä oli hiipunut jo sitä ennen. Venäläisistä 40 prosenttia ei pidä NATO:a vihamielisenä järjestönä 25 prosentin katsoessa, että Venäjän tulisi liittyä siihen. NATO ja Kosovo ovat Venäjän johdolle vain poliittista valuuttaa. NATO ei uhkaa Venäjää – kirjoittaja todistelee useallakin suulla – mutta Venäjän johto näkeekin uhan muualla, NATO:n edellyttämässä demokratiakehityksessä. Venäjä joutuisi ”sivilisaatioeristykseen”. Shevtsova valittelee, että myös useat liberaalit edustajat ovat menneet tähän argumentaatioon. Venäjän eliitti ei halua ymmärtää, että Itä-Euroopan maille NATO merkitsee sotilaallisen turvallisuuden lisäksi ja ehkä sitäkin enemmän vahvistusta niiden kuulumisesta toiseen, läntiseen sivilisaatioon.

Kuinka eteenpäin? Venäjän eliitin mielestä on pyrittävä tasapainotettuun vastavuoroisuuteen normatiivisiin periaatteisiin katsomatta. Tähän Shevtsova vastaa, että Clinton tai Bush eivät pyrkineetkään opettamaan Venäjälle demokratiaa. Politologi Aleksei Arbatov on todennut, että sen, mikä on sallittua USA:lle, on

oltava sallittua myös Venäjälle, Shevtsova muistuttaa tähän karua kieltään kertovista eroista molempien maiden puolustusbudjeteissa – kuinka ne voisivat harjoittaa samanlaista politiikkaa vaikkapa ulkomaisten tukikohtien osalta?

Venäjä kehittää protektionistista doktriinia puolustellakseen antiliberaalia ja lännenvastaista järjestelmäänsä. Kun sisäpolitiikassa menee huonosti, ulkopolitiittisten aseiden käyttämisestä vallitsee laaja konsensus myös liberaalien piirissä.

USA-keskeisyys heijastaa Venäjän eliitin suurvaltapyrkimyksiä. START-sopimus oli tärkeä Venäjän johdolle sen osoittaessa, että Venäjä on edelleen ydinase-, siis suurvalta. Obaman esitys Prahassa huhtikuussa 2009 ydinaseiden riisunnasta oli venäläisille kauhistus: Venäjästä tulisi ”tavallinen” maa.

Samassa hengessä Venäjä näkee Balkanin. Kosovon itsenäisyys ja sen tunnustaminen merkitsi Venäjälle sitä, että sen edut lähialueilla menivät periaatteiden yli. Serbian alueen koskemattomuusperiaate hylättiin, mikä kääntyi Venäjän hyväksi – saattoihan se nyt hyvällä omalattunnolla tunnustaa Abhasian ja eteläisen Ossetian. Venäläisten toimilla ei ollut mitään tekemistä kansainvälisen oikeuden kanssa. Kosovo oli uusi välikappale – ja puolustelu – Venäjän paluulle perinteiseen suurvaltopolitiikkaan.

Shevtsova katsoo Venäjän eliitin pitävän Ukrainan ”menetystä” vakavimpana. Se pelkää Ukrainan länsimaalaistumista, sen siirtymistä liberaalin sivilisaatioon piiriin, pluralistiseen yhteiskuntaan, mikä on Venäjälle kauhistus. Sulkieksaan kaasuhanan Venäjä toimi jyrkästi. Tämä osoittaa, kuinka vakavana se pitää Ukrainan ”menettämistä”. Kaasuhanan sulkeminen oli geopolitiikkaa; Shevtsova erittelee tämän taloudellista ja poliittista hintaa Venäjälle. Hän valittelee jälleen,

kuinka osa Venäjän liberaaleista on yhtynyt ”suurvalta-ativismiin” suhteessa Ukrainaan. Toive siitä, että Janukovitšin valinta presidentiksi olisi olennaisella tavalla muuttanut tilannetta, on naiivi; Ukrainan presidentin on pakko noudattaa riippumatonta politiikkaa maan pitämiseksi koossa.

Venäjän eliitti haluaa rakentaa nämä suhteet ”yhteisten etujen” pohjalta. Shevtsova toteaa kuitenkin näitä yhteisiä etuja tulkittavan eri lailla, olipa kysymys Iranista, suhtautumisesta Hamas-järjestöön, Euroopan turvallisuusjärjestelmästä tai kansainvälisen talouskriisin syistä. Kuinka löytää yhteisiä etuja, jos periaatteet jätetään syrjään?

Shevtsova epäilee venäläisten liberaalien tutkijoiden esittämiä ajatuksia suhteiden vähittäisestä kehittämisestä Euroopan unioniin päämääränä ”strategisen unionin” aikaansaaminen epäonnistuneen ”strategisen kumppanuuden” asemesta; unioni perustuisi enemmän periaatteisiin, laajojen yhteiskunnallisten voimien, ei Moskovan ja Brysselin byrokraattien tukeen. Tämä edellyttäisi kuitenkin demokraattisia uudistuksia Venäjällä Itä-Euroopan maiden tapaan, eikä Moskova näytä vähimmäskään määrin olevan tähän valmis. Venäjä on omaksunut protektionistisen doktriinin, mikä vaikeuttaa maan modernisointia tai tekee sen kokonaan mahdottomaksi.

Shevtsova torjuu vaihtokaupafilosofian, etu edusta -ajattelun. Jos Putin vaatii korvausta siitä, että Venäjä on sulkenut tukikohtansa Kuubassa ja Vietnamsissa, miksi lännen pitäisi maksaa sellaisesta, minkä Venäjän tulee tehdä oman etunsa vuoksi? kysyy Shevtsova. Jos molemminpuoliset edut ovat aitoja, kaupankäyntiä ei ole tarvetta.

Shevtsova torjuu ”Venäjä ei ole valmis demokratiaan” tai ”Venäjä on *sui generis*” -tapaiset perustelut Venäjän nyky-suuntauk-

selle. Hän käsittelee laajasti niin näitä klišeitä kuin syvällisempiä läntisiä arvioita Venäjästä ja suhteiden kehittämisen mahdollisuuksista lainaten tunnettujen Venäjä-asiantuntijoiden (esimerkiksi Richard Piles, Strobe Talbott) ja poliitikkojen (esimerkiksi Robert Gates, Uffe Elleman-Jensen) näkemyksiä, joiden yhteisenä nimitäjänä on Venäjän kapertyminen itseensä, maan ulkopoliittikan määräytyminen sen ideologiasta ja sisäisestä kehityksestä, sen epä tietoisuus siitä, kuinka se voisi osoittaa uudelleen kasvanutta voimaansa rakentavalla tavalla. Läntisten ”realistien” ja ”moralistien” käsityksiä selostetaan tarkkaan.

Yksityiskohtiin menemättä todettakoon Shevtsovan johdtopäätös: Venäjän kansa haluaa demokratiaa, sen eliitti ei.

Lännen on tuettava liberaaleja periaatteita, ei Jeltsinin kaltaisia henkilöitä. Venäjän liberaalit eivät kutsu länttä tukemaan Nemtsovia, Kasjanovia, Javlinskia tai Kaspárovía, mikä merkitsisi itsemurhaa oppositiolle – he toivovat, että länsi käsittelee Kremliä omien periaatteiden mukaisesti. *Realpolitik* ei auta uudenlaisen suhteen luomisessa; se on lisäksi moraalisesti epäilyttävä. Euroopan unionin tulisi ottaa huomioon sen Venäjä-politiikassa niin edut kuin arvoperiaatteet; sen tulisi terävöityä ihmisoikeuskysymyksissä. Olennaista on se, että Venäjä nähtäisiin sen autoritääristä eliittiä laajempänä, erilaisia voimia ja erilaista ajattelutapaa edustavana kokonaisuutena.

Taisto Tolvanen

Poliittinen kansalaiskasvatus

Nelli Piattoeva: *Citizenship Education Policies and the State. Russia and Finland in a comparative perspective.* Tampere: Tampere University Press, 2010.

Tieteidenvälinen tutkimus on nykyisin laajaa ja tuloksellista. Myös samat aiheet voivat esiintyä eri oppiaineiden piirissä, toisin kuin aikaisemmin. Janne Holmén väitteli Uppsalan yliopistossa yleisen historian oppiaineessa 2006 pohjoismaisten oppikirjojen suhteesta suurvaltoihin kylmän sodan aikana. Itse väittelin Neuvostoliiton ja Venäjän keskikoulujen historian oppikirjoista suhteessa Neuvostoliiton sortumiseen Turun yliopistossa 2009. Tämä kuului poliittisen historian alaan. Nyt Nelli Piattoeva on tehnyt kasvatustieteen alaan kuuluvan tutkimuksen Venäjän ja Suomen korkean tason poliittisista kansalaiskasvatusta koskevista päätöksistä Tampereen yliopistossa. Koska esitys kattaa kauden

1980-luvulta lähes tähän päivään, se voisi kuulua myös poliittisen historian tutkimuskohteisiin. Tutkimustehtävä on hyvin rajattu, mikä helpottaa ainakin ulkopuolisen tarkastelua. Kasvatustiede ei sinänsä nauti korkeaa arvostusta ainakaan maamme aineenopettajien keskuudessa, mutta tämä ei vähennä nyt tarkasteltavan väitöskirjan arvoa.

Venäjän ja Suomen kansalaiskasvatusta koskevat koulutuspoliittiset päätökset on tutkimuksessa suhteutettu Euroopan Neuvoston sekä UNESCO:n kansainvälisyyskasvatuksen julkilausumiin. Euroopan Unionin poisjättäminen on perusteltua siksi, että se pitää koulutuspolitiikkaa kunkin jäsenvaltionsa omana asiana. Sitä paitsi Venäjä harjoittaa mieluummin yhteistyötä erityisesti vanhojen suurvaltojen kanssa statuksen vuoksi ja koska tämä joissakin tapauksissa estää EU:n yhtenäisen esiintymisen neuvottelussa Venäjän kanssa. Molempiin yllämainittuihin järjestöihin Venäjä

sen sijaan kuuluu. Maan histori-ankirjoissa myös Yhdistyneiden Kansakuntien painoarvo on jopa todellista suurempi. Esimerkiksi 2000-luvulla perinteinen rauhanturvatoiminta on entistä enemmän siirtynyt YK-joukoilta NATOn tehtäväksi, samalla kun kohteet ovat radikalisoituneet.

Piattoeva on kirjoittanut väitöskirjansa englanniksi, mikä helpottaa sen kansainvälistä käyttöä. Hän on luonnollisesti käyttänyt äidinkielellään julkaistuja dokumentteja laajasti. Esimerkkinä mainittakoon *Patriotitšeskoje vospitanije graždan Rossijskoj Federatsii na 2001–2005 gody* eli Venäjän Federaation kansalaisten isänmaallinen kasvatus vuosina 2001–2005. Kielenkäyttö saattaa huvittaa suomalaista ja johdattaa pohtimaan, onko hymyilyyn syy siinä, että vuosina 1917–1939 Suomen kouluissa harjoitettu isänmaallinen kasvatus kärsi haaksirikon viimeistään jatkosodassa 1944. Neuvostoliitto ja Venäjä ovat kuitenkin ratsastaneet ”Suuren isänmaallisen sodan” voitolla tähän asti. Neuvostoliitto perusteli kansalaisilleen tavarapulaa jälleenrakennuksella ja puna-armeijan ensisijaisilla tarpeilla katkeraan loppuunsa saakka 1991. Sen sijaan muutoinkin alemmuudentuntoinen suomalainen on sodan hävinneessä ja sotakorvauksia maksaneessa maassaan elänyt häntä koipi- en välissä täysin aiheettomasti. Uutena ilmiönä on, ettei koulujen perinteistä joulujuhlaa saisi järjestää, ”koska se voi loukata maahanmuuttajia”. Vastaava ei tulisi Venäjällä kuuloonkaan! Myös suomalaisena lähteenä käytetty ”Kansalaisvaikuttamisen politiikkaohjelman loppuraportti 2010” on hajuton, mauton ja väritön. (Kritiikissä on todettu, että hallituksen politiikkaohjelmat eivät ole juuri lisänneet kansalaisten vaikutusvaltaa.) Suurimpana erona maiden välillä on, että Venäjä on perinteeltään heterogeeninen